
Istraživanja

Izvorni znanstveni članak
316.334.3(497.5 Split)
316.334.56(497.5 Split)
352.075(497.5 Split)
Primljeno: 4. listopada 2002.

**Političari i problemi:
vodeći političari Splita o problemima grada***

DRAŽEN LALIĆ**

Sažetak

Polazeći od različitih i multidisciplinarnih teorijskih pristupa (ponajprije od sociologijskih određenja društvenoga problema i problema grada, te politologijske teorije urbanoga režima) autor analizira odnos vodećih političara Splita prema recentnim problemima toga grada. Svoju analizu temelji na nalazima istraživanja provedenoga u veljači i ožujku 2002. godine metodom strukturiranoga intervjua na uzorku od dvadesetoro istaknutih lokalnih političara. Nalazi istraživanja prezentiraju da vodeći splitski političari društveno stanje toga grada ocjenjuju nepovoljnim i opterećenim brojnim problemima, od kojih su najizrazitiji: nezaposlenost, propadanje gradske privrede, prometna izolacija grada, socijalna ugroženost njegovih građana te urbanistička devastacija. Intervjuirani političari uglavnom misle da su ti i drugi problemi u velikoj mjeri uvjetovani stanjem u hrvatskome društvu odnosno ključnim činiteljima društvenoga konteksta (pretvorba vlasništva, ekonomska i svekolika društvena kriza, Domovinski rat ...) samostalne Hrvatske. Analiza intervjua pokazuje da su političke napetosti i podjele u Splitu izrazite, te da su kao takve prepreka rješavanju problema grada. U mišljenjima i stavovima većine vodećih splitskih političara autor uočava, s jedne strane, znatnu sklonost elitističkom pa (tendencijski) i autoritarnom pristupu rješavanju tih problema, a s druge strane nedovoljnu spremnost za rješavanje problema grada kroz suradnju s drugim socijalnim akterima.

Ključne riječi: problemi grada, urbana kriza, lokalna politika, političari, urbani režim, urbana sociologija, Split, Hrvatska

* Ovaj je tekst napisan na osnovu istraživanja provedenoga u sklopu znanstveno-istraživačkoga projekta *Izbori, stranke i parlament u Republici Hrvatskoj*.

** *Dražen Lalić*, docent Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu na predmetu Sociologija hrvatskoga društva.

U sadašnjoj krizi vlada nije rješenje naših problema; vlada je problem.

Ronald Reagan

Uvod

Izučavanje problema grada,¹ odnosno osobitih društvenih teškoća življenja u urbanoj sredini, bitan je dio tradicije i suvremene produkcije društvenih znanosti. To se osobito odnosi na sociologiju: njezin nastanak i razvoj u velikoj je mjeri određen zahvaćanjem u problematiku grada koja je karakteristična za moderno društvo² i pripadajuću kulturu. Tako Ernest W. Burgess i Donald J. Bogue pokazuju da je “izučavanje urbanih društvenih problema bilo važna pokretačka snaga u razvoju sociologije u cijelosti” (Burgess/Bogue, 1964.: 487.)³

Tijekom prošloga stoljeća znatno se mijenjao pristup (urbane) sociologije i drugih društvenih znanosti prema problemima grada. Louis Wirth i drugi klasični urbani sociolozi, slijedom svoga liberalnoga i modernističkoga shvaćanja “urbanizma kao načina življenja”, bili su skloni tome da proučavaju grad kao više-manje izoliran fenomen, a teškoće funkcioniranja grada i življenja u njemu kao zasebne “urbane probleme” (Wirth, 1938.). Takvom su se pristupu sedamdesetih godina suprotstavili istraživači neomarksiističke orijentacije: primjerice, Manuel Castells je upozorio da klasična urbana sociologija svakodnevne ljudske probleme svodi na “urbane probleme”, a interpretaciju tih problema svodi na logičan evolutivni razvoj iz kojega je isključen ikoji klasni antagonizam; Castells ocjenjuje da su problemi grada, u stvari, problemi modernoga društva (Castells, 1977.).

Promjene su se zbile i u korištenju sljedećega ključnoga pojma vezanoga uz tematiku ovoga teksta – urbane krize. Do sredine prošloga stoljeća tim su se pojmom označivali ekonomski i socijalni poremećaji određenih dijelova gradova (ponajprije slumova), teškoće življenja deprivilegiranih dijelova urbane populacije (primjerice beskućnika), te malformacije nekih aspekata funkcioniranja gradova (npr. lokalnoga prometa). Od šezdesetih godina u znanstvenoj misli prevladava shvaćanje da je urbana kriza pojava znatno šire naravi: grčki istraživač Konstantinos Doksijados je, primjerice, upozorio na to da je urbana kriza “univerzalni svjetski fenomen”, čiji je osnovni uzrok “... u postojanju jaza između veličine grada i brzine njegova rasta, sa jedne strane, i čovekove sposobnosti da se suočava sa novonastalim promenama, sa druge” (Doksijados, 1982.: 110).

¹ Nužno je pokazati da se u ovome tekstu ne polazi od tradicionalističkoga shvaćanja da je grad (odnosno način življenja u gradu) sam po sebi problem. Posve suprotno od toga, autor ovoga prihvaća shvaćanje Lewisa Mumforda i niza drugih istraživača fenomena urbanoga prema kojemu je grad izvor i pokretač civilizacije (Mumford, 1969.).

² Moderno društvo je moguće sažeto odrediti kao urbanizirano i industrijalizirano društvo u kojemu postoji razvijena podjela rada.

³ Za potvrdu svoje ocjene o izučavanju urbanih društvenih problema kao pokretačkoj snazi u razvoju sociologije Burgess i Bogue su naveli primjere glasovite Durkheimove studije *Samoubojstvo* (1897.) i ne manje glasovite studije Thomasa i Znanieckoga *Poljski seljak u u Europi i Americi* (1918. –1920.).

Osobito je plodno pojmovno razlikovanje između gradskih (urbanih) problema i problema gradova koje je često prisutno u znanstvenim radovima koji zahvaćaju to područje društvenoga života. Tako engleski istraživači D. T. Herbert i R. J. Johnston precizno razlikuju probleme u gradu (*problems in the city*) od problema grada (*problems of the city*). Oni objašnjavaju da se prvi problemi isključivo pojavljuju u samim gradovima, a uvjetovani su posebnostima načina urbanoga života i ukupnoga funkcioniranja gradova; za razliku od toga, problemi gradova nisu ekskluzivno urbane, nego su ponajprije općedruštvene naravi, a u gradovima su osobito uočljivi zbog velike koncentracije stanovništva i sličnih razloga (Herbert/Johnston, 1976.).

Tijekom osamdesetih i devedesetih godina 20. stoljeća u društvenim je znanostima učinjen dodatni pomak u sagledavanju uske povezanosti između raznovrsnih problema gradova i svakako ne manje raznovrsnih društvenih problema, čime se u velikoj mjeri nadilaze poimanja urbanoga problema i urbane krize kao izoliranih pojava: “Urbana se sredina više ne sučeljava s izoliranom krizom, nego se mora boriti sa serijom međuo-visnih kriza i konflikata. Iako su u svojim začetcima ti problemi primarno bili socijetalni konflikti koji se zbivaju u urbanoj sredini, mislim da su se transformirali u gradske društvene probleme” (Hamel, 1998.: 1976.).

Budući da suvremeni istraživači urbane problematike i njihovi prethodnici koriste pojam “gradski društveni problemi”, to upućuje na primjenjivost teorijskog koncepta društvenoga problema (*social problem*) u izučavanju problema gradova. Taj su koncept šezdesetih i sedamdesetih godina prošloga stoljeća inaugurirali i razvili sociolozi funkcionalističke teorijske orijentacije. Oni su društvene probleme uglavnom shvaćali kao dezintegracije ili devijacije u socijalnom ponašanju, u kojima sudjeluje velik broj ljudi i koje izazivaju ozbiljnu zabrinutost članova društva. Edwin E. Lemert je odredio da pojava koja se motri kao društveni problem ima tri obilježja: u javnosti se ocjenjuje kao nepoželjna; karakteristična je za ponašanje velikoga broja ljudi; može se ublažiti ili prevladati organiziranom društvenom akcijom (Lemert, 1972.).⁴

U ovome se tekstu pojam problema grada koristi za označavanje raznovrsnih teškoća funkcioniranja urbane sredine koje dugotrajno pogoršavaju životne uvjete velikoga broja stanovnika grada, izazivaju znatnu zabrinutost u javnosti i slijedom toga zahtijevaju provođenje organizirane društvene akcije. Problemi grada proizlaze iz poremećaja kako strukture grada tako i strukture društva, a mogu nastati ili biti intenzivirani i kao proizvod određene političko-ideologijske konstrukcije.

⁴ Istaknuti američki politolog Murray Edelman pokazuje da društveni problemi, uz ostalo, mogu biti proizvod političko-ideologijskih konstrukcija: “Problemi ulaze u diskurs i slijedom toga u životnu stvarnost kao pojačanja ideologijama, a ne samo zato što postoje ili što su bitni za blagostanje. Oni označavaju tko je pun vrlina i koristan, a tko je opasan i neprikladan, koje aktivnosti trebaju biti nagrađene, a koje kažnjene. Oni formiraju ljude kao subjekte s posebnim vrstama aspiracija, predodžbama o sebi samima, i strahovima, i kreiraju vjerovanja o relativnoj važnosti događaja i pojava. Oni su ključni za određivanje tko ima autoritet, a tko ga prihvaća” (Edelman, 1988.: 12).

Neki gradovi, zbog osobite konvergencije i brzih promjena društvenih okolnosti te dramatičnosti izražavanja i društvene znakovitosti u njima prisutnih problema, doživljavaju se u znanstvenoj i široj javnosti kao svojevrsni socijalni laboratoriji.⁵

“Status” socijalnoga laboratorija u nas se već dulje vrijeme često pridaje Splitu: u javnosti se ukazuje na prisutnost da se političke, kulturne i druge napetosti i suprotnosti Hrvatske osobito zorno izražavaju upravo u tom gradu.⁶ Pozadinu takvih shvaćanja nije teško sagledati: s jedne strane, drugi najveći grad Hrvatske je posljednjih desetak godina izložen nizu teškoća (visoka nezaposlenost,⁷ zastoji u funkcioniranju pravosuđa, bespravna gradnja i druge) koje u velikoj mjeri izviru iz širega društvenoga okružja; s druge strane, politička i društvena zbivanja u Splitu (primjerice, skup “Svi smo mi Mirko Norac” održan u siječnju 2001. ili neredi pripadnika Torcide u svibnju 2000. i 2001. godine) često imaju znatan utjecaj na politička i druga zbivanja u zemlji.

Mnogi pokazatelji upućuju na opravdanost ocjene da se u nas Split (stjecajem povijesnih, demografskih, kulturnih i drugih društvenih okolnosti) već dugo doživljava kao grad koji ima izvjesne karakteristike političkoga laboratorija. Ovdje će se iznijeti samo neki skorašnji primjeri koji se često ističu u javnosti: sporazum o izbornoj suradnji između HSLS-a i SDP-a potpisan je u ljeto 1999. upravo u tome gradu u kojem su te dvije stranke još od 1997. godine imale lokalnu vlast; u Splitu je osnovan Stožer za obranu digniteta Domovinskoga rata koji je u posljednje dvije godine znatno utjecao na politička zbivanja u Hrvatskoj; kriza u odnosima splitskoga SDP-a i HSLS-a u drugoj polovini 2001. znatno je produbila neslaganja između najsnažnijih koalicijskih partnera u državnoj vlasti, itd.

Moguće je uočiti da na probleme suvremenoga Splita te na politička i druga zbivanja vezana uz taj grad u velikoj mjeri utječe društveni kontekst samostalne Hrvatske. To se ponajprije odnosi na sljedeće: teškoće i zastoje u odvijanju tranzicijskoga procesa koji se ponajviše izražavaju u posljedicama kontroverznoga načina pretvorbe vlasništva na socijalno stanje u gradu i njegove razvojne perspektive,⁸ duboku ekonomsku krizu kao

⁵ Još od dvadesetih godina prošloga stoljeća Chicago se u znanstvenim krugovima tretira kao “socijalni laboratorij”, što treba povezati s doprinosom glasovite Čikaške škole u sociologiji čiji su se pripadnici uglavnom bavili upravo gradom i njegovim problemima. Sličan je status u Velikoj Britaniji zadobio posljednjih dvadesetak godina Liverpool.

⁶ Primjerice, na samome početku svoje knjige “Moralna praznina u Hrvatskoj” publicist i bivši ministar Božo Udovičić ističe: “Situaciju u nas najlakše je prikazati situacijom u Splitu, gradu izrazitih kulturno-civilizacijskih podjela među stanovnicima koji u njemu prebivaju ili u njega često navraćaju. Split je od svoga osnutka grad u kome dolaze do izražaja krajnosti, on je: grad “crvenih” i “crnih”, grad “lijevih” i “desnih”; grad koji je dao znamenite književnike i humoriste; grad u kome je “začeta” slavna privatizacija preko “Dalmacijacementa”; grad duha, kriminala i droge ...” (Udovičić, 2001.: 7).

⁷ Prema podacima Zavoda za zapošljavanje – Područne službe Split, u drugome najvećem gradu Hrvatske je 1. lipnja 2002. godine bilo 21.893 nezaposlenih. U tom gradu je, prema popisu stanovništva iz 2001. godine, živjelo 188.694 stanovnika.

⁸ Pretvorba vlasništva je, sudeći prema nizu pokazatelja, ostavila teže posljedice u Splitu nego u Zagrebu i drugim velikim gradovima Hrvatske. Propadanje niza splitskih tvrtki u devedesetima se u javnosti često povezuje s činjenicom da su one bile u sastavu Globus Grupe koju je kontrolirao Miroslav Kutle. Primjerice, središnom 2001. godine je u Večernjem listu objavljen, u sklopu serijala o odnosima između hrvatskoga sjevera i

osnovni generator značajnoga povećanja broja nezaposlenih u Splitu; posljedice Domovinskoga rata;⁹ nestabilnost i konfliktnost političkoga života...

Imajući gore navedeno na umu, veoma je zanimljivo sagledati što vodeći političari Splita misle o problemima suvremenoga Splita, s obzirom na to da upravo ti *decision makers* najvjerojatnije ostvaruju osobito snažan utjecaj na politička i druga zbivanja u tom gradu.¹⁰ Svoja su mišljenja o tome prezentirali u okviru istraživanja koje je zahvatilo širu tematiku lokalnih izbora i funkcioniranja gradske vlasti u Splitu. U sklopu diionice toga istraživanja koja se odnosila na probleme toga grada na početku ovoga stoljeća pokušalo se, ponajprije, utvrditi sljedeće: koje probleme vodeći političari Splita, vezano uz sadašnje društveno stanje grada, ocjenjuju najizrazitijima; što misle o uzrocima tih problema; kako sagledavaju načine ublažavanja ili rješavanja najizrazitijih teškoća Splita u političkom i društvenom kontekstu današnje Hrvatske.

U interpretaciji nalaza ovoga istraživanja posebno su uzeti u obzir doprinosi teorije urbanoga režima koja je kreirana krajem prošloga stoljeća u SAD. Tu je teoriju vrlo jasno formulirao američki politolog Clarence Stone, koji je proveo zapaženo istraživanje funkcioniranja lokalne vlasti u Atlanti. Za razliku od teorija urbanih elita koje su se fokusirale na pitanje "Tko vlada?", teorija urbanoga režima usmjeruje se na moduse osiguranja kapaciteta potrebnih za rješavanje problema grada. Stone ističe nedostatke dominacije i subordinacije kao načina za rješavanje tih problema, te upozorava: "Borba za vlast ne veže se za uspostavljanje kontrole i davanje otpora, nego za stvaranje i objedinjavanje kapaciteta djelovanja – vlast za, a ne vlast nad" (Stone, 1989.: 229). Nadalje, Stone pokazuje da u iznimno kompleksnim urbanim prilikama ni jedna grupa ne može imati sveobuhvatnu kontrolu, pa se stvaraju forme režima sastavljene od različitih akte-

juga, tekst u kojem su istaknute sljedeće ocjene stanja ekonomije u Splitu: "I dok jedni smatraju kako pretvorba i privatizacija nisu presudne jer su posmule i tvrtke u kojima nije provedena pretvorba, poput splitskog brodogradilišta, drugi su uvjereni da je većina splitskih tvrtki stradala upravo zato što su kao vezana društva dospjela u ruke Kutline Globus Grupe kojoj je splitsko područje bilo prvi izazov. Jadranketstil, Dalma, Koteks, Obnova, Slobodna Dalmacija, Uzor, Mils, Prerada ... samo su neka poduzeća u velikom carstvu tog tajkuna. (...) Zagreb kao da je imao sreće jer je Kutle jače nasrnulo na Split" (Drljača/Rajčić, 2001.).

⁹ Da na društveni život posljednjih godina u Splitu u velikoj mjeri utječu posljedice Domovinskoga rata, zorno pokazuju zbivanja vezana za suđenje optuženima za ratni zločin u vojnom zatvoru u Lori koje se održavalo na splitskom Županijskom sudu. Početkom 2002. godine sedmorica građana na Trgu Gaje Bulata odnosno pred zgradom splitskoga HNK nekoliko dana štrajkalo glađu u znak prosvjeda protiv toga suđenja. Nevladina organizacija Centar za razvoj demokracije (CERD) sredinom je te godine uputila pritužbu zbog prijetnji publike u zgradi suda i ispred nje, a i sam je predsjednik Vlade Ivica Račan tada javno izrazio svoje nezadovoljstvo načinom vođenja toga sudskega postupka. Početkom prosinca 2002. godine Vijeće Županijskoga suda oslobodilo je svu sedmoricu optuženih vojnih policajaca s obrazloženjem da "kazneno djelo nije ni moglo biti počinjeno jer Split nije bio okupiran."

¹⁰ Snaga utjecaja lokalnih političara nije specifičnost samo suvremene hrvatske političke i društvene situacije. Upozoravajući na pojednostavljenost kolokvijalne predodžbe o lokalnoj politici kao onoj u kojoj građani prezentiraju probleme grada svojim izabranim predstavnicima spremnima da na to reagiraju, Mabileau, Moyser, Parry i Quentin ističu: "Lideri uživaju visok stupanj autonomije u modernim demokracijama. Štoviše, dokazano je da se potpunije objašnjenje formiranja politike u modernim demokracijama prije može iznaći ako se usredotoči na preferencije i aktivnosti lidera nego na socijalne činitelje koji se bore za utjecaj" (Mabileau/Moyser/Parry/Quentin, 1989.: 7).

ra koji imaju resurse za realiziranje politike; sama se politika, u tom smislu, shvaća kao sposobnost nalaženja jednoga aktera koji je u stanju učiniti ono što drugi akter nije. Britanski politolog Gerry Stoker, slično tome, upozorava da gradska vlast može kvalitetno funkcionirati ako učinkovito koristi “moć socijalne produkcije”: rješava probleme grada i realizira svoje ciljeve kroz suradnju s drugim socijalnim akterima (Stoker, 1998.).

Doprinosi teorije urbanoga režima osobito su plodni za analizu djelovanja lokalnih političkih činitelja u Splitu i odnosa tih činitelja prema problemima grada. S time u vezi, prije svega je potrebno uzeti u obzir iznimnu složenost urbanih prilika u Splitu posljednjih nekoliko godina, što se posebno jasno izražava kroz brojne i uglavnom teške probleme koji se tiču raznovrsnih aspekata urbane stvarnosti. U takvoj se situaciji povećava važnost osiguravanja optimalnih kapaciteta za rješavanje problema grada: lokalna bi vlast trebala imati (i) sposobnost prepoznavanja i angažiranja drugih socijalnih aktera koji mogu bitno pridonijeti tom rješavanju. Dugotrajna kriza Splita najvjerojatnije je smanjila sociokulturni kapital¹¹ toga grada, ali u njemu i nadalje postoji više aktera koji imaju potencijal pružanja takvoga doprinosa. Socijalne aktere o kojima je riječ možemo u današnjem Splitu prepoznati u rasponu od agilnih nevladinih organizacija,¹² preko uspješnih organizacija i znanstvenika sa Sveučilišta, pa do etabliranih tvrtki u privatnom vlasništvu.

Za potrebe ovoga istraživanja osobito je korisna kritika teorija urbanih elita koju daju Stone i drugi predstavnici teorije urbanoga režima. Riječju, oni misle da izrazita usmjerenost lokalnih političara na samu (hijerarhiziranu) vlast kao svojevrsni “čarobni štapić” za probleme grada nije produktivna za rješavanje tih problema: takva usmjerenost sprječava druge socijalne aktere koji, za razliku od lokalne vlasti, imaju odgovarajuće resurse da se (valjano) angažiraju na tom planu. Može se ocijeniti da je upravo u tome sadržan jedan od ključnih razloga zbog kojega lokalne vlasti u Splitu posljednjih godina nisu bile (dovoljno) učinkovite u rješavanju izrazite većine teškoća grada. Sagledavanje i analiziranje mišljenja i stavova vodećih političara Splita osobito je plodno za provjeru te i drugih teza koje čine smisleni okvir ovoga istraživanja. Naime, upravo politička elita ima najveće mogućnosti za osmišljavanje i realiziranje politike vezane za rješavanje problema grada te angažiranje socijalnih aktera koji bi tome mogli pridonijeti.

Na posljetku, treba upozoriti na izvjesno ograničenje ovoga istraživanja: zbog nedovoljnih financijskih sredstava u sklopu ovoga istraživanja ne možemo steći uvid u odnos građana Splita prema suvremenim teškoćama toga grada i modusima rješavanja tih teškoća. Međutim, konzultirani su rezultati nekih empirijskih istraživanja provedenih tijekom devedesetih godina. To se ponajviše odnosi na anketu “Socijalna i zdravstvena ugroženost u gradu Splitu” koja je od 4. do 9. studenoga 1998. godine provedena na re-

¹¹ Aleksandar Štulhofer definira sociokulturni kapital kao “neintendiranu posljedicu individualnih akcija koja omogućuje veću efikasnost onih budućih, kako individualnih tako i kolektivnih” te kao sustav vrijednosti, usvojenih normi, ideoloških uvjerenja i drugih društvenih konstrukcija u koje je ukorijenjena racionalnost (Štulhofer, 2000.: 57-59.).

¹² U drugoj polovini prošloga desetljeća u Splitu je osnovan osobito velik broj nevladinih organizacija. Danas mnoge udruge vezane za kulturu, socijalnu skrb, zdravstvenu zaštitu i druga područja društvenoga života znatno pridonose unaprjeđenju kvalitete življenja građana Splita.

prezentativnom uzorku od 945 građana starijih od šesnaest godina. Autori toga istraživanja provedenoga za potrebe Upravnoga odjela za socijalnu skrb i zdravstvo Grada Splita su psihologinja Mirjana Nazor i autor ovoga teksta (Lalić/Nazor, 1999.). Osobito je zanimljiv rezultat te ankete koji se odnosi na probleme grada: ispitanicima je ponuđena lista od dvanaest najizrazitijih problema Splita koje su trebali ocjenjivati od 1 do 12, pri čemu je ocjena 1 značila najteži problem, a ocjena 12 najmanje težak problem. Zbrajanjem odgovora u kojima je neki problem ocijenjen kao jedan od pet najtežih problema Splita, dobivena je sljedeća rang-lista:

1. nezaposlenost (85,7% ispitanika je taj problema uvrstilo u jedan od pet najtežih)
2. kriminal (77,7%)
3. narkomanija (69,8%)
4. propadanje privrede (63,2%)
5. siromaštvo umirovljenika (53,6%)
6. nedostatak i skupoća stambenoga prostora (25,1%)
7. prometna izoliranost od Zagreba i Zapadne Europe, te preuski prometni prilazi gradu (24,3%)
8. loša zdravstvena zaštita (19,8%)
9. bespravna gradnja (10,6%)
10. nečistoća javnih prostora (8,0%)
11. slabi sadržaji zabave i slobodnoga vremena (6,7%)
12. nekvalitetan gradski prijevoz (4,0%).

U posljednje su se četiri godine vjerojatno zbile određene promjene u vezi s problemima koji su tim istraživanjem utvrđeni kao najteži. Moguće je, primjerice, pretpostaviti da su neki od tih problema sada manje prisutni nego što su bili 2002. godine: primjerice, u Splitu je danas manje kriminala nego u prvim poratnim godinama, a niz pokazatelja znatno upućuje na opadanje narkomanije. S druge strane, nezaposlenost, propadanje privrede i siromaštvo umirovljenika najvjerojatnije i nadalje pripadaju najtežim problemima toga grada. Svojevrsnu potvrdu tim promjenama daju i neki rezultati istraživanja provedenoga u veljači i ožujku 2002. godine među vodećim splitskim političarima.

Metoda istraživanja

Ovo je istraživanje provedeno metodom strukturiranoga intervjua. To je metoda kojom se podatci prikupljaju razgovorom (neposrednim ili telefonskim) istraživača s određenim brojem osoba koje mogu pružiti iscpne podatke o predmetu istraživanja. Za razliku od nestrukturiranoga intervjua sastavljenoga od otvorenih pitanja koja se formuliraju tijekom samoga intervjuiranja, u strukturiranom se intervjuu svim intervjuiranima postavljaju ista pitanja, unaprijed pripremljena u preciznoj formi (*Used Structured Interviewing techniques*, 1991.). Strukturirani je intervju metoda koja se često koristi u temeljitim ispitivanjima složenih i osjetljivih pojava u koje pobliži uvid ima razmjerno mali broj aktera, što određuje i veličinu uzorka.

Istraživanje je provedeno u razdoblju od 11. veljače do 17. ožujka 2002. godine na uzorku od 20 vodećih splitskih političara. Sudionici u istraživanju izabrani na temelju

unaprijed određenih kriterija koji se odnose na položaj (funkciju) u strankama, mjesto na kandidatskoj listi na izborima za Gradsko vijeće u svibnju 2001. godine, te obnašanje dužnosti gradonačelnika.¹³ Preciznije, tijekom priprema za istraživanje planirano je da se intervjuijaju: predsjednici gradskih organizacija stranaka koje su na tim izborima samostalno ili u koaliciji prešle izborni prag; potpredsjednici ili tajnici gradskih organizacija tih stranaka; nositelji koalicijskih ili stranačkih lista iz sastava iz kojih su izabrani gradski vijećnici; oni među vodećim ljudima stranaka koji su na koalicijskim listama imali najvišu poziciju i kao takvi su izabrani u Gradsko vijeće; prijašnji i sadašnji gradonačelnik Splita.

Na temelju tih kriterija, intervjuirani su:

- tri člana SDP-a (predsjednik gradske organizacije stranke, nositelj koalicijske liste “Za lipi, pitomi i ljudski Split”, te sadašnji gradonačelnik koji je na tu dužnost izabran kao gradski vijećnik),
- dvoje članova HNS-a (predsjednik i potpredsjednica gradske organizacije te stranke u vrijeme provedbe intervjua),
- dva člana HSLS-a (predsjednik gradske organizacije stranke u vrijeme provedbe intervjua i bivši gradonačelnik),
- dva člana HDZ-a (predsjednik gradske organizacije i član Gradskoga vijeća koji je od lipnja 2001. do veljače 2002. obnašao funkciju zamjenika gradonačelnika),
- dva člana ASH (predsjednik gradske organizacije i tajnik te organizacije koji je gradski vijećnik),
- dva člana HČSP-a (predsjednik gradske organizacije i gradski vijećnik),
- jedan član HSS-a (predsjednik gradske organizacije koji je izabran za gradskoga vijećnika),
- jedan član LS-a (predsjednik gradske organizacije koji je izabran za gradskoga vijećnika),
- jedan član Hrvatske stranke umirovljenika (gradski vijećnik),
- jedan član HDRS-a (predsjednik gradske organizacije stranke),
- jedna članica HKDU-a (predsjednica gradske organizacije koja je izabrana za gradskoga vijećnika); jedan član HSP-a (gradski vijećnik),
- jedan nezavisni vijećnik (bivši član HSP-a koji je na izborima u svibnju 2001. izabran za gradskoga vijećnika na koalicijskoj listi HČSP-a i HSP-a).

¹³ Na izborima za Gradsko vijeće Splita održanima u svibnju 2001. godine sljedeće su koalicije i stranke prešle izborni prag i osvojile mandate u Gradskom vijeću: “Koalicija za lipi, pitomi i ljudski Split” (SDP, HSS, LS, HSO) 28,59% glasova (9 vijećnika), koalicija “Lista za hrvatski Split” (HDZ, HDRS, HKDU, HKDS) 23,39% glasova (7 vijećnika), HSLS 15,49% (4 vijećnika), koalicija HČSP/HSP 12,44% (3 vijećnika), koalicija ASH/SU 5,66% (1 vijećnik) i HNS 5,22% (1 vijećnik).

Tablica 1: Socijalna obilježja intervjuiranih

Spol	M.	18
	Ž.	2
Dob	do 35.	2
	36. –45.	6
	46. –55.	8
	56. –65.	2
	od 66.	2
Obrazovanje	SSS	3
	Viša škola	1
	VSS	10
	Mr.	2
	Dr.	4
Radni status	Zaposlen	16
	Nezaposlen	1
	Umirovljenik	3

Prosječna dob intervjuiranih političara (u vrijeme provedbe istraživanja) je 49 godina i dva mjeseca.

Izrazita većina intervjuiranih je visokoga obrazovanja: desetoro ima fakultetsku diplomu (četvoro Pravnoga fakulteta, dvojica Filozofskoga, te po jedan Građevinskoga, Prometnoga, Elektrotehničkoga i Ekonomskoga), dvojica su magistri znanosti (političkih znanosti i medicine), a četvoro imaju doktorat (dvoje iz medicine, te po jedan ekonomije i matematike).

Od šesnaestoro zaposlenih ispitanika većina obnaša rukovodeće dužnosti u javnim poduzećima i ustanovama, državnoj upravi, tvrtkama i bolnicama. Dvojica su zastupnici u Saboru. Ostala radna mjesta intervjuiranih: sveučilišni profesor, srednjoškolski nastavnik, tajnik gradskoga kotara i viši stručni suradnik u javnome poduzeću.

Na posljatku, potrebno je iznijeti osnovne podatke o uvjetima i atmosferi samoga intervjuiranja. Terenski dio ovoga istraživanja pomno je pripremljen i valjano proveden.¹⁴ Intervjuiranje je u prosjeku trajalo sat i pol. Atmosfera je bila povoljna: intervjuirani su izrazili visoku motiviranost i spremnost da sudjeluju u ovome istraživanju. Procjena je istraživača da su na pitanja odgovarali iskreno.

Najizrazitiji problemi Splita

Na pitanje “Koje probleme Splita ocjenjujete najizrazitijima?” intervjuirani su političari odgovarali navodeći do pet problema koje su sami formulirali. Istaknuli su ukupno

¹⁴ Terenski dio ovoga istraživanja provela je znanstvena novakinja s Fakulteta političkih znanosti Viktorija Popović.

45 problema današnjega Splita koji se ravnomjerno odnose na interne urbane teškoće Splita (nedostatak parkirališnog prostora, komunalnu neuređenost predgrađa, neučinkovitost gradske administracije ...), i na određene probleme suvremenoga hrvatskoga društva u cijelosti koji su uočljivi u tome gradu (nekvalitetna i nepoštena pretvorba vlasništva, propadanje privrede, nefunkcioniranje pravosuđa ...).

Tablica 2: Rang-lista deset problema grada koje vodeći političari Splita ocjenjuju najizrazitijima:

1.	nezaposlenost (petnaestoro intervjuiranih taj je problem istaknulo na prvo mjesto; sedamnaestoro ga je uvrstilo među pet najizrazitijih problema)
2.	propadanje privrede (dvoje na prvo mjesto; sedmero među pet problema)
3.	prometna izoliranost Splita (jedna intervjuirana na prvo mjesto; šestoro među pet problema)
4.	socijalna ugroženost građana (petoro među pet problema)
5.	urbanistička devastacija grada (petoro među pet problema)
6.	nekvalitetna i nepoštena pretvorba vlasništva (četvoro među pet problema)
7.	neučinkovitost gradske administracije (četvoro među pet problema)
8.	apatija i besperspektivnost građana (troje među pet problema)
9.	narkomanija (troje među pet problema)
10.	političke podjele u gradu (troje među pet problema)

Vidljivo je da šest od deset najvećih problema grada koje su istaknuli intervjuirani splitski političari ponajprije proistječu, u većoj ili manjoj mjeri, iz širega društvenoga okruženja, dok su ostali problemi (urbanistička devastacija grada, neučinkovitost gradske administracije, političke podjele u gradu, te apatija i besperspektivnost građana) potpuno ili uglavnom vezani za sam Split.

Znatnija se razlika u odgovorima intervjuiranih pripadnika različitih političkih opcija pojavila samo u vezi problema “neučinkovitosti gradske administracije” (na koji su znatno češće upozoravali vodeći ljudi desnih stranaka) i “urbanistička devastacija grada” (na koji su upozoravali oni s političkoga centra i ljevice).

Osamnaestoro intervjuiranih kao najizrazitiji problem današnjega Splita istaknulo je jedan od problema koji su rangirani na prva tri mjesta gore prezentirane rang-liste. Po jedan je intervjuirani političar kao najveći problem grada naveo “izolaciju od matične države” i “moralnu krizu”, ali se ti problemi nisu pojavili u odgovorima ostalih intervjuiranih.

Od ostalih su se teškoća suvremenoga Splita, u odgovorima intervjuiranih političara više od jednom pojavile sljedeće: posljedice izrazite centraliziranosti Hrvatske (na Split); neobjektivnost splitskih medija masovnog komuniciranja; neiskorištavanje razvojnoga potencijala otoka u svrhu razvoja grada i regije; slabljenje urbanoga identiteta Splita; raširenost sive ekonomije u gradu; besperspektivnost i dezorijentiranost mladih Splitsana.

Prema rezultatima ovoga istraživanja, nezaposlenost su splitski političari prepoznali kao najveći problem grada, te osnovni generator njegove teške situacije: "Situacija u Splitu je nešto bolja nego u preostalom dijelu Dalmacije, ali znatno lošija nego u drugom dijelu Hrvatske. Razlog tome je, prije svega, velika stopa nezaposlenosti" (Ivan Škarić, HSLs). Više je intervjuiranih upozoravalo na usku povezanost nezaposlenosti s određenim drugim problemima grada: propadanjem privrede, socijalnom ugroženošću, apatijom i besperspektivnošću građana ...

U ovome sklopu, i to kao svojevrsnu ilustraciju, zanimljivo je sagledati kako vodeći politički ljudi Splita ocjenjuju sadašnje društveno stanje toga grada. Oni su zamoljeni da iznesu svoju ocjenu toga stanja, u rasponu od 1 (negativno) do 5 (izvršno). Prema njihovim odgovorima, prosječna ocjena društvenoga stanja Splita je vrlo niska – 2,2.¹⁵ Indikativno je da se trinaestoro intervjuiranih odlučilo za ocjenu dovoljan. Od visokih ocjena prisutna je samo jedna četvorka koju je dao doskorašnji gradonačelnik Ilica Škarić. Dvoje je intervjuiranih sadašnjem društvenom stanju Splita dalo negativnu ocjenu: Mate Buljubašić iz ASH napisao je nulu, a demokršćanka Zdravka Božikov je nadodala – "Kolac do neba".

Dakle, izrazita većina najistaknutijih splitskih političara društveno je stanje u gradu ocijenila nepovoljnim. Dio njih je takvu ocjenu obrazložio nekom uopćenom "dijagnozom" stanja Splita, a dio ih je naveo konkretne razloge izbijanja i širenja onih problema grada koje smatraju najizrazitijima. Osobito su zanimljivi odgovori posljednjih, na primjer SDP-ovca Veljana Radojkovića koji misli da je "... specifičnost Splita što je privredno, u ovom trenutku, dosta devastiran, što ima velik broj ljudi bez posla i ta činjenica utječe i na raspoloženje ljudi". U odgovorima tih intervjuiranih došlo je do izražaja i kontekstualiziranje sadašnjega stanja grada u šire povijesna i društvena zbivanja, što se ponajprije odnosi na posljedice Domovinskoga rata i pretvorbe vlasništva: "Naravno, problemi iz prošlosti kao posljedica ratnoga zbivanja, uništavanje svekolikoga gospodarstva a posebno velikih gospodarskih subjekata, promašena i loše provedena privatizacija, ratno okruženje koje je bilo u blizini Splita te prometna izoliranost kao konstanta koja je bila prisutna još i u Jugoslaviji, a sad je posebno došla do izražaja". (Miroslav Buličić, HSLs)

Većina intervjuiranih opisivala je raspoloženje Splitana kao izrazito apatično i pesimistično: "Prisutna je jedna nesigurnost i defetizam" (Zvonimir Puljić, HDZ); "Nikada mi Split nije izgledao sumorniji i nikada društveni odnosi u Splitu nisu bili obilježeni ovakvom rezignacijom." (Ana Vranješ, HNS)

¹⁵ U vezi s analizom tih ocjena-ilustracija, treba reći da se jedan intervjuirani odlučio sadašnjem društvenom stanju Splita, zbog svoga velikog nezadovoljstva, dati ocjenu 0, što smo u cilju usuglašavanja analiziranja klasificirali kao ocjenu 1. Nadalje, neki su intervjuirani (četvoro) ocjenama nadodavali plus ili minus, što u ovoj analizi nismo uzimali u obzir, nego smo ostavili samo "čiste" brojke. Na posljepku, dvoje je intervjuiranih, kombiniranjem dviju brojki, dalo određene međuocjene (npr. 3/2) pa smo uzeli u obzir samo prvu od tih brojki.

Uzroci problema Splita

U odgovorima većine intervjuiranih dolaze do izražaja njihova mišljenja o uzrocima problema grada. Oni su najviše pokazivali to da problemi današnjega Splita izviru iz neracionalne pretvorbe vlasništva, teškoća gospodarstva grada i regije, posljedica Domovinskoga rata, prometne izoliranosti Splita i Dalmacije od ostatka Hrvatske, političkih podjela i napetosti u Splitu, te nekvalitetnoga gradskoga vodstva.

U sklopu ovoga intervjua ispitani su stavovi vodećih gradskih političara o tome jesu li najveći problemi Splita više uzrokovani ukupnim društvenim stanjem u Hrvatskoj ili stanjem u samome Splitu. Analiza je pokazala da se oni, s time u vezi, mogu podijeliti na dvije skupine: u prvoj skupini (jedanaestoro) su oni koji upozoravaju na prevladavajući utjecaj stanja u društvu na probleme grada; u drugoj, nešto manjoj (osmero) skupini su intervjuirani koji misle da su najizrazitiji problemi grada podjednako uzrokovani stanjem u društvu i u Splitu (jedan intervjuirani misli da su najveći splitski problemi isključivo uzrokovani stanjem u zemlji kao cjelini).

Među političarima koji vjeruju da su problemi Splita podjednako uvjetovani stanjem u gradu i u društvu registrirano je više onih koji pripadaju strankama desne provenijencije, dok su oni s lijevice i centra češće isticali kako ti problemi više izviru iz ukupnoga stanja u društvu. Uvjetovanost te razlike, vjerojatno, ponajprije treba sagledati u tome da je, u vrijeme provedbe istraživanja te od 1997. do sredine 2001. godine, vlast u gradu imala koalicija lijevoga centra čiji su vodeći ljudi, za razliku od političara iz stranaka desnice, vjerojatno manje skloni sagledavanju interne pozadine problema grada.

Intervjuirani iz prve skupine najviše su isticali da nezaposlenost, propadanje privrede i prometna izoliranost ponajprije izviru iz poremećaja funkcioniranja hrvatskoga društva u cijelosti, ali da su ti problemi suvremenoga Splita prisutniji u Splitu nego u drugim velikim hrvatskim gradovima. Primjerice, nezavisni vijećnik Zoran Kastropil je ocijenio: “Društveno stanje u Splitu je donekle slično hrvatskom s još izraženijim problemima, a to je prvenstveno jedna iznadprosječna nezaposlenost, možda i najveća u Hrvatskoj. Izrazito je velik broj tvrtki u stečaju. Dosta je niska razina gospodarske aktivnosti”.

Neki od intervjuiranih iz te skupine, svi iz koalicije koja sada vlada gradom, isticali su da je HDZ-ova vlast u Hrvatskoj ostavila osobito teške posljedice upravo u Splitu: “Split je prije svega žrtva onoga što se dešavalo za vrijeme desetogodišnje vlasti HDZ-a i zbog čega su još prisutni procesi centralizacije koji se teško lome.” (Marin Jurjević, SDP). Na centraliziranost Hrvatske i način vladanja zemljom upućivali su i neki drugi intervjuirani, ali te izvore problema grada nisu vezali samo za vrijeme HDZ-a: “To je jedan tragičan primjer gdje se s gradom, koji je drugi po broju stanovnika, ali nesumnjivo kroz povijest najjači hrvatski politički centar, upravlja iz Zagreba (...) Društveno stanje u Splitu odraz je, duhovno i stvarno, Ivice Račana, Tuđmana i Budiše. To je jedna konfuzija.” (Mate Buljubašić, ASH).

Dio onih koji su procijenili da su problemi Splita podjednako uvjetovani stanjem u gradu i u hrvatskome društvu pokazivali su specifičnost pozadine određenih problema, pri čemu su najviše isticali prevladavajuću društvenu uvjetovanost nezaposlenosti: “Ne-

zaposlenost je uzrokovana u prvom redu situacijom u državi, a ostali problemi dobrim dijelom su uvjetovani situacijom u Splitu.” (Dujomir Marasović, HDZ).

Više je intervjuiranih istaknulo da je stanje u Splitu osobito zoran primjer stanja u društvu: “Split može poslužiti kao prototip onoga što se događa u cijeloj državi.” (Zdravka Božikov, HKDU). Prema njihovu mišljenju, ti su problemi u Splitu vidljiviji zbog određenih mentalitetnih specifičnosti: “Mi dijelimo sudbinu cijeloga naroda, a Split ima svoj temperament kojim to više pojačava pa onda to dolazi više i do izražaja. Ali, ja ne mislim da mi imamo neke originalne probleme koje nemaju drugi.” (Luka Po-drug, HČSP).

U odgovorima trećine intervjuiranih došlo je do izražaja prepoznavanje samih splitskih političara, osobito onih vladajućih, kao krivaca za gradske teškoće: “Situacija je loša jer grad vode ljudi koji nemaju pojma o vođenju grada. Svi akteri se sramotno ponašaju.” (Zdravka Božikov, HKDU). “Politika rješava sve, ali na žalost ona u Splitu nije do-rasla da riješi stvari. Naime, Split ima potencijala, no ti potencijali ne nalaze plodno tlo u političkim strukturama kako bi se stavili u pogon i iskoristili na dobrobit materijalne osnove Splita, a to znači zapošljavanje mladih, otvaranje novih radnih mjesta.” (Ante Kriletić, HSU). Ali, većina je intervjuiranih prepoznavala kao krivce samo svoje poli-tičke suparnike, dok u vezi sa svojim stranačkim i koalicijskim kolegama nisu bili kritični.

Načini rješavanja problema

Prije izlaganja mišljenja vodećih splitskih političara o načinima rješavanja najvećih suvremenih problema toga grada, potrebno je sagledati kako oni, uopće, ocjenjuju mo-gućnosti lokalne vlasti u nas da, u zadanome političkom okviru, djeluje na tome planu. Intervjuirani su, s time u vezi, odgovarali na sljedeće pitanje: “U kojoj mjeri lokalna vlast u nas danas, u danom političkom sustavu, može pridonijeti rješavanju problema građana i grada u cijelosti?”.

Da lokalna vlast u velikoj mjeri može pridonijeti rješavanju problema grada i građana istaknulo je osmero intervjuiranih. Osobito je zanimljivo da su takve odgovore dali, uz političare iz većine stranaka vladajuće koalicije lijevoga centra (SDP, HNS, LS, HNS, HSS), i dvojica vodećih ljudi splitskoga HDZ-a (npr., Dujomir Marasović je re-kao da “... osim problema nezaposlenosti, može dosta pridonijeti. Lokalna uprava može indirektno utjecati i na neke složenije stvari”).

Ti intervjuirani su isticali da centraliziranost Hrvatske ne bi smjela biti prepreka lokalnoj vlasti, pa ni svojevrsna izlika za njezine propuste: “Hrvatska je relativno cen-tralizirana država. Ali, mislim da lokalna vlast ima svoje mjesto u Hrvatskoj i da može puno napraviti za građane, u najmanju ruku inicijativama, a i proračuni nisu baš mali.” (Jakša Marasović, HNS). “Nema izvlačenja na to da sistem reproducira takvo stanje u kojem je lokalna vlast nemoćna, dekorativna, itd. Ja sam mišljenja da dosta o njoj ovisi.” (Marin Jurjević, SDP). No, oni su upozoravali, očito na temelju svojih neposred-nih iskustava, da lokalna vlast može biti učinkovita u rješavanju problema grada samo ako stranke prevladaju političke podjele i prihvate zajednički ciljeve (“Može pridonijeti, ali samo ako nađemo načina da se svi zbijemo u jednu vrstu i guramo prema istom ci-lju” – Ana Vranješ, HNS) i pod uvjetom da tu vlast sačinjavaju sposobni i timskom

radu orijentirani stručnjaci (“... pitanje je to pojedinca, optimizma i energije koju pojedinac ima, pa i ekipe koju ste sastavili.” – Željko Sikirica, HSS).

U odgovorima petero intervjuiranih, pripadnika stranaka različitih usmjerenja, prezentirano je njihovo mišljenje da lokalna vlast rješavanju problema gradova može pridonijeti u osrednjoj mjeri. Određene doprinose u tom smislu gradska vlast, prema njihovom mišljenju, može dati, ali su ti doprinosi ograničene naravi; ta ograničenost proistječe iz nedostatka financijskih sredstava, nerazumijevanja centralne vlasti, te prevelikog utjecaja stranaka i interesnih skupina na obnašatelje vlasti (“Kada vlast ne bi činili zatočenici stranaka i lobija moglo bi se mnogo toga napraviti ...” – Zdravka Božikov, HKDU).

Šestorica intervjuiranih splitskih političara procijenili su da, s obzirom na zadani politički sustav, lokalna vlast može malo napraviti na rješavanju problema grada i građana, a jedan (Mate Buljubašić iz ASH) čak misli da ta vlast ne može ništa napraviti. Uz određene članove manjih stranaka desne političke provenijencije, takvu procjenu su prezentirali vodeći ljudi splitskih ogranaka HSLS-a i Akcije socijaldemokrata. Intervjuirani socijalni liberali isticali su da grad na tom planu ima izrazito ograničene mogućnosti zbog prevelike centraliziranosti Hrvatske i ograničenosti zakonske regulative (Ivica Škarić), pa se “pretvorio u jedinicu koja postojeće odnose i stanje u gradu samo šminka, uređuje parkove, spaja vodu, popravlja kolnike i rješava gdje će se nešto graditi. Ne vjerujem da ovako postavljeni grad može pomoći svojim građanima osim održavati postojeće stanje.” (Miroslav Bulićić).

Vodeći čovjek splitskoga HCSP-a Luka Podrug dao je iznijansirani odgovor u kojemu je, na određeni način, sumirao mišljenja većine vodećih splitskih političara u vezi s gore postavljenim pitanjem: “U slučaju nezaposlenosti, propasti poduzeća, ništa na državnoj razini nije napravljeno u smislu decentralizacije. Gradonačelnik ne može utjecati na to tko će biti direktor carine, ni porezne uprave, ni policije, ni jakoga poduzeća. Vodstvo grada ne može puno utjecati, osobito ako na državnoj razini nije ista politička opcija, što je kod nas jako važno. S druge strane, u dijelu rješavanja komunalnih problema, sa 150 milijuna maraka godišnjega proračuna, sigurno da može utjecati na način da grad bude i ljepši, i uređeniji i pravednije raspoređeno u socijalnom smislu, da se potiče i stanogradnja, i kultura, i sport, i rad s mladima, itd.”

Vodeći su lokalni političari, nadalje, prezentirali svoja viđenja načina na koja bi gradska vlast najučinkovitije mogla pridonijeti rješavanju problema današnjega Splita.

Na temelju dobivenih odgovora moguće ih je podijeliti u tri skupine, od kojih su prva i treća podjednako brojne (po osmero intervjuiranih), a u drugoj je četvero intervjuiranih.

Prvu skupinu čine oni koji su na to pitanje dali pesimistične odgovore. Gotovo su svi iz manjih stranaka lijevoga i desnoga usmjerenja. Isticali su da gradska vlast ne može dati veći doprinos rješavanju problema grada zato što ima tek malo ovlaštenja, tj. nema autonomiju u odnosu na državnu vlast. Primjerice, Nikola Šimunović iz ASH jedini način vidi u tome da se “... podigne stupanj lokalne autonomije na višu razinu, tako da više novca ostaje u Splitu, a manje putuje u Zagreb”.

Za razliku od prve, drugu skupinu kojoj ponajviše pripadaju političari iz u gradu vladajuće koalicije lijevoga centra, karakterizira optimističan pristup. Intervjuirani koji su procijenili da Grad Split može puno napraviti na rješavanju problema Splita zalagali su se za poduzimanje velikih i zahtjevnih razvojnih projekata. Primjerice, Jakša Marasović iz HNS-a je rekao da “gradska vlast najviše može pomoći Splitu vraćanjem vjere u budućnost, optimizmom. Morate ponuditi programe koji nisu jednostavni i rješivi u kratkom vremenu, ali morate javnost i stanovništvo Splita uvjeriti u bolju budućnost. AFCO je bio jedan od takvih programa.” Svoj optimizam ti intervjuirani temelje na svojoj procjeni da grad pod Marjanom, ponajviše zbog svoga geografskoga položaja, ima veliki razvojni potencijal.

Treća skupina, koju određuje svojevrstan umjereni (ni optimističan niti pesimističan) pristup, sastavljena je od političara koji pripadaju strankama različite provenijencije. Ti su intervjuirani svjesni toga da gradska vlast nema mnogo ovlaštenja, ali da treba učiniti sve u okviru svojih mogućnosti da se ublaže ili prevladaju najizrazitiji problemi suvremenoga Splita. Govoreći o privrednim, socijalnim i drugim problemima grada, predsjednik splitskoga HDZ-a ocijenio je da “...gradska vlast nema direktne ovlasti i mogućnosti izravnoga rješavanja. Gradska vlast nema proračun koji može upotrijebiti za revitalizaciju gospodarstva. Međutim, može posredno utjecati političkim pritiskom na državnu razinu posredovanjem poduzetnika koji su spremni ulagati u Split, posredovanjem između državne strukture i poduzetnika koji bi htjeli ulagati u grad.” Slično tome, nezavisni je vijećnik Zoran Kastropil rekao: “Ključni je problem kolike su ingerencije, nadležnosti gradske vlasti. Dakle, u postojećoj situaciji nema mogućnosti puno toga napraviti, ali ono što bi se moglo napraviti je da gradska vlast pokuša inicirati jedan program razvitka koji bi bio usmjeren ka rješavanju ovih glavnih problema. U prvom redu trebalo bi utjecati na sprječavanje urbanističkoga kaosa i na pretjerano useljavanje u grad.”

Poblža analiza, pak, pokazuje da je većina intervjuiranih na to pitanje odgovorila uopćeno, zadržavajući se na isticanju svojevrstnih načela i preduvjeta na osnovu kojih bi trebalo rješavati najizrazitije probleme grada. Najviše (petero) ih je, u tom smislu, isticalo da gradska vlast treba u što većoj mjeri biti depolitizirana i sastavljena od sposobnih i poštenih, a ne od (stranački) podobnih i nepoštenih dužnosnika. Također, govorili su da najveći problemi Splita ne mogu biti riješeni dok gradska administracija ne postane modernom i učinkovitom.

S druge strane, nešto je manje od polovine intervjuiranih navelo konkretne načine ublaživanja i prevladavanja problema suvremenoga Splita. Najviše (četvorica) ih je, s time u vezi, upućivalo na značenje projekta AFCO, a trojica misle da je prihvaćanje Generalnoga urbanističkoga plana osobito učinkovit način rješavanja problema grada s obzirom na to da bi donošenje toga plana olakšalo ulaganja u Split. Uz to, oni su upozoravali na sljedeće moduse rješavanja problema grada: suzbijanje korupcije u gradskoj upravi; ulaganje u urbanistički devastirana predgrađa; ostvarenje veće kontrole nad poslovnim prostorima u vlasništvu Grada; stimuliranje razvoja turizma, elektronike i drugih područja od posebnih interesa za razvoj Splita ...

Mnogi su intervjuirani upozorili na to da gradska vlast ili uopće nema načina da riješi nezaposlenost kao najveći splitski problem (“Rješavanju nezaposlenosti ne može mnogo pridonijeti. To su iluzije. To je demagoški pristup lokalnih političara, posebno

onih lijevih” – Dujomir Marasović, HDZ) ili da su ti načini jako ograničeni (“Ne vidim da gradska uprava može utjecati na smanjenje broja nezaposlenih osim da u gospodarstvu otvori prostore. Gradska uprava nema mehanizme da zapošljava.” – gradonačelnik Slobodan Beroš).

Izrazita većina intervjuiranih uopće nije spomenula druge socijalne aktere kao (potencijalne) činitelje rješavanja nagomilanih problema grada. Samo su četvorica istaknula potrebu za suradnjom lokalne vlasti s privatnim poduzetnicima (dvojica) te sa Sveučilištem i nevladinim organizacijama. Znakovito je da ni jedan intervjuirani nije upozorio na potrebu privatizacije (dijela) gradskih komunalnih poduzeća kao učinkovit način rješavanja teškoća u kojemu se ta poduzeća nalaze i prevladavanja za to vezanih problema grada.¹⁶ Sa svime time u vezi, treba upozoriti da su od kraja Domovinskoga rata do danas (različite) gradske vlasti tek rijetko surađivale s drugim socijalnim akterima na ublaživanju i prevladavanju velikih problema Splita; izvjesnu je iznimku moguće prepoznati u zajedničkim aktivnostima Grada i većeg broja nevladinih organizacija na područjima zdravstvene zaštite i socijalne skrbi.¹⁷

Na posljetku, zanimljivo je steći uvid u odgovore na pitanje: “Imaju li vodeći politički činitelji u Splitu viziju razvoja grada i rješavanja njegovih problema?”

Velika većina (trinaestero) drži da vodeći politički činitelji u Splitu nemaju takvu viziju. Među tim intervjuiranima ponajviše je vodećih ljudi opozicije. Razlog za nepostojanje te vizije oni ponajprije vide u izrazitoj osobnoj vezanosti splitskih političara za samu vlast i u stranačkoj podobnosti kao osnovnom kriteriju dobivanja vlasti, što po njima osobito dolazi do izražaja kod onih iz koalicije koja vlada gradom: “Bojim se da je to sada takva pomama za vlašću da oni nemaju viziju ni o sebi što će s njima biti” (Zdravka Božikov, HKDU); “Ne sumnjam da u gradu Splitu ima izuzetno velik broj stručnih ljudi koji imaju viziju grada, ali oni se ne mogu provući kroz stranke” (Luka Podrug, HČSP).

Ukupno sedmero intervjuiranih, gotovo svi iz stranaka koje imaju vlast u Splitu, ocijenilo je da vodeći politički činitelji u Splitu imaju viziju razvoja grada i rješavanja njegovih problema. No, oni uglavnom misle da takvu viziju imaju samo neki politički činitelji, ukazujući pritom na svoje stranke i svoju koalicijsku vlast. Primjerice, Veljan Radojković iz SDP-a je istaknuo da takvu viziju ima “nevelik broj” političkih činitelja, dok “veći broj razmišlja o vlasti kao o poziciji za stvaranje boljega okruženja za relativno manji broj ljudi”. Bivši gradonačelnik Splita Ivica Škarić iz HSLS-a se, pak, oči-

¹⁶ Privatizacija komunalnih poduzeća posljednjih je nekoliko desetljeća jedan od najučinkovitijih načina prevladavanja problema velikih gradova u razvijenim zemljama Zapada.

¹⁷ Osobito je uspješna suradnja Upravnoga odjela za socijalnu skrb i zdravstvenu zaštitu Grada Splita s više nevladinih organizacija na planu suzbijanja narkomanije: javnosti su u više navrata prezentirani pokazatelji prema kojima se u posljednjih dvije godine broj ovisnika o heroinu u Splitu znatno smanjio, pa taj grad više ne prednjači po prisutnosti toga problema u Hrvatskoj. Prema podatcima iznesenima u Izvješću o provedbi Nacionalne strategije suzbijanja zlouporabe opojnih droga u 2001. i 2002. godini Split zauzima petu poziciju, i to iza Zadra, Pule, Zagreba i Rijeke, a Splitsko-dalmatinska županija sedmo mjesto (Izvješće o provedbi Nacionalne strategije suzbijanja zlouporabe opojnih droga u Republici Hrvatskoj u 2001. i 2002. godini, 2002.).

tovao da je viziju razvoja grada i rješavanja njegovih teškoća imao samo on, te da nova gradska vlast treba samo slijediti tu viziju: “Ja sam točno imao plan i program i točno sam znao što trebam napraviti. Nisam bio neki megaloman, bio sam vrlo realan, vrlo čvrst na nogama, nenormalno normalan, točno sam znao u kojem trenutku se što u Splitu može napraviti unatoč činjenici da je to u Splitu vrlo teško jer u Splitu svi bolje rade tuda posao nego svoj. Imali smo viziju. Uvjeran sam da i ovi koji su sada došli nemaju što drugo napraviti nego ono što smo mi započeli, a to je prije svega završavanje rada komunalnih infrastrukturnih objekata, kanalizacija, uređenje grada, čistoća grada. Jedna od mojih vizija bila je da se Split, koji je bio turistička tranzicija, pretvori u turističku destinaciju”.

Učinci različitih gradskih vlasti u rješavanju problema Splita

Na poslijetku, zanimljivo je steći uvid u to kako vodeći političari Splita ocjenjuju učinke različitih gradskih vlasti u rješavanjima najizrazitijih problema toga grada. Ispitana su njihova mišljenja o učincima dviju gradskih vlasti: prva je funkcionirala od 1997. do sredine 2001., a bila je sačinjena od koalicije HSLS-a, SDP-a, HNS-a i HSU-a, pri čemu treba istaknuti da je gradonačelnik bio socijalni liberal; druga je bila na vlasti samo šest mjeseci, tvorila ju je koalicija stranaka desnoga centra (HDZ-a, HSLS-a, HKDU-a, HDRS-a, HSP-a, HČSP-a), a gradonačelničku je funkciju i dalje obnašao Ivica Škarić.

Na pitanje “U kojoj je mjeri gradska vlast od 1997. do sredine 2001. godine pridonijela ublaživanju i rješavanju najvećih problema grada?” dobiveni su sljedeći odgovori: sedmero se intervjuiranih očitovalo da ta vlast uopće nije pridonijela ublaživanju i rješavanju tih problema, a petoro da je tome pridonijela tek u manjoj mjeri; s druge strane po četvero je intervjuiranih odgovorilo da je ta gradska vlast tome pridonijela u osrednjoj i velikoj mjeri.

Osnovnu liniju razlikovanja u ocjenama učinaka gradske vlasti 1997./2001. u rješavanjima najvećih problema Splita bilo je lako uočiti: negativne ocjene tih učinaka dali su političari iz stranaka desnoga centra i oni iz Akcije socijaldemokrata Hrvatske; pozitivno su te učinke ocjenjivali intervjuirani članovi stranaka koje su sudjelovale u toj vlasti.

Svoje negativne ocjene prvi intervjuirani potkrjepljivali su sličnim argumentima: “Nema nekih dramatičnih promjena, sve je to i onda i sada na nekoj više deklarativnoj, a manje konkretnoj razini. (...) Osim nekih kozmetičkih promjena, novih sjedalica na stadionu, nije bilo nekih ozbiljnijih zahvata koji bi bitno popravili životni standard i općenito životne okolnosti” (Bruno Gjakun, HSP); “Nije uveden red, nije povećana odgovornosti, nije bila socijalnija vlast, u kulturi je uvedeno anarhističko ljevičarstvo, u odnosu prema braniteljima ovaj grad nema spomenika, na groblju nema obilježja, stambena politika prema braniteljima je bila katastrofalna” (Luka Podrug, HČSP).¹⁸

¹⁸ Istovrsne su prigovore ti intervjuirani upućivali i sadašnjoj gradskoj vlasti lijevoga centra koja je u vrijeme provedbe ovoga istraživanja funkcionirala tek jedan do dva mjeseca.

Za razliku od njih, intervjuirani koji pripadaju strankama iz tada vladajuće koalicije uglavnom su isticali da je, s obzirom na male ingerencije gradske vlasti, u tom četverogodišnjem razdoblju učinjeno ono što je bilo moguće: “Grad ne može riješiti najveće gradske probleme, a oni su nezaposlenost, cesta prema Zagrebu, nepostojanje hotela, raspadanje Škvera. Mi smo jedino mogli dati besplatan gradski prijevoz umirovljenicima. U toj domeni u kojoj smo mogli djelovati, učinili smo što smo mogli” (Miroslav Buličić, HSLS).

Polugodišnje funkcioniranje gradske vlasti desnoga centra¹⁹ izrazita je većina intervjuiranih negativno ocijenila: jedanaestero ih misli da ta vlast nije učinila ništa na ublažavanju i rješavanju najvećih splitskih problema, četvero da je tome ublažavanju i rješavanju pridonijela tek u manjoj mjeri; troje intervjuiranih je prezentiralo svoje mišljenje prema kojemu je ta vlast imala osrednje rezultate, a dvojica nisu htjeli odgovoriti na to pitanje. No, političari različitih usmjerenja istaknuli su kako je ta vlast prekratko funkcionirala da bi postigla veće rezultate na tome planu. Ipak, među većinom intervjuiranih rašireno je mišljenje da je to šestomjesečno razdoblje bilo obilježeno političkom nestabilnošću i svađama između čelnštva vladajućih stranaka: “Ponovno je više značio politički dekor nego nešto drugo, vlast se ispreplela s različitim stožerima. (...) Ta nestabilna vlast tjerala je partnere, ulagače” (Marin Jurjević, SDP).

Zaključne napomene

Gore iznesene osnovne nalaze ovoga istraživanja moguće je ukratko komentirati četirima zaključnim napomenama. Te se napomene usmjeruju na one nalaze koji po procjeni autora imaju posebno značenje.

Prva napomena vezana je za opću dijagnozu društvenoga stanja u Splitu početkom ovoga stoljeća. To stanje izrazita većina od dvadesetero intervjuiranih političara smatra nezavidnim i opterećenim brojnim problemima, što je još jedan u nizu pokazatelja da je drugi najveći grad Hrvatske u teškoj i dubokoj krizi. Rezultati ovoga istraživanja sugeriraju da je krizno stanje Splita svojevrstan odraz stanja u hrvatskome društvu, ali i da određena politička i druga zbivanja u tome gradu utječu na politička i društvena zbivanja u zemlji kao cjelini.

Druga se napomena tiče problema grada koje intervjuirani ocjenjuju najizrazitijima: nezaposlenosti, propadanja gradske privrede, prometne izolacije Splita i drugih. Političari obuhvaćeni ovim istraživanjem smatraju da ti problemi ponajviše izvire iz ukupnoga stanja u društvu, te da gradska vlast ima jako ograničene ili pak ništavne (osobito kad je riječ o nezaposlenosti kao evidentno najbolnijem problemu današnjega Splita) mo-

¹⁹ Tadašnji gradonačelnik Ivica Škarić i drugi protagonisti te gradske vlasti istu su nazivali “tehničkom”, dakle nepolitičkom vlašću. Unatoč obećanjima da će Poglavarstvo grada biti sastavljeno od stručnjaka, ključne su pozicije u njemu i ostalim organima gradske vlasti (gradonačelnik, zamjenik gradonačelnika, predsjednik Gradskoga vijeća ...) imali istaknuti pripadnici stranaka. Na posljetku, ta se vlast raspala zbog neslaganja u vezi s izborom gradskoga vijećnika i člana Hrvatske čiste stranke prava Luke Podruga za zamjenika gradonačelnika.

gućnosti za njihovo rješavanje. U vezi s time, većina intervjuiranih ističe pretjeranu centraliziranost samostalne Hrvatske i premale ingerencije gradskih vlasti.

Treće, istraživanje je pokazalo da postoje duboke i vjerojatno teško premostive političke podjele i tenzije u Splitu. Na prvi pogled, one postoje između stranaka lijevice i centra s jedne strane i desnice s druge strane, ali je najbitnija "linija razgraničenja" postavljena između dviju koalicija i pripadajućih političkih grupacija: one na čelu sa HSLS-om i SDP-om koja je vladala Splitom od 1997. do sredine 2001. godine i koja je ponovo (uz određene promjene) zadobila vlast u gradu, te koalicije predvođene HSLS-om i HDZ-om koja je tu vlast obnašala u drugoj polovini 2001. godine. Te podjele i tenzije znatno opterećuju odnos (pripadnika) lokalne političke elite prema ključnim aspektima pristupa problemima grada. To se ponajprije odnosi na prepoznavanje odgovornosti "druge strane" za te probleme: političari iz koalicije lijevoga centra davali su negativne ocjene doprinosa šestomjesečne "tehničke" gradske vlasti u rješavanju tih problema i upozoravali na štetne posljedice koje je državna vlast HDZ-a ostavila u Splitu; slično tome, intervjuirani pripadnici desnih političkih stranaka optuživali su kako lokalnu tako i državnu vlast lijevoga centra za probleme grada. Istodobno, uočen je izrazit nedostatak spremnosti istaknutih splitskih političara da odgovornost za izbijanje odnosno širenje problema grada sagledaju u političkom djelovanju stranaka/koalicija kojima pripadaju ili pak sebe osobno.

Četvrto, odgovori intervjuiranih političara pokazuju dominaciju elitističkoga pristupa rješavanju problema grada koji podrazumijeva da isključivo jedna skupina iznimnih ljudi, i to pripadnika određene političke opcije, može i treba naći rješenje za te probleme. Takav pristup, na ovaj ili onaj način, dolazi do izražaja u odgovorima većine intervjuiranih splitskih političara, što je osobito jasno izraženo u onih iz velikih stranaka. Vodeći političari u Splitu načine za rješavanje problema toga grada ponajviše sagledavaju u mehanizmima vlasti te slijedom toga u osvajanju ili zadržavanju vlasti od strane svoje političke opcije, što upućuje na latentnu ili manifestnu prisutnost autoritarnih tendencija među lokalnom političkom elitom. Istodobno, većina intervjuiranih splitskih političara (gotovo) uopće ne uzima u obzir kapacitete za rješavanje tih problema koji se mogu iznaći u suradnji (političara, stranaka, gradske vlasti) s drugim socijalnim akterima.

Takvim se pristupom evidentno promiče dominacija i moć stranačke politike, a zanemaruje snaga socijalne produkcije; političari se predstavljaju kao svojevrsni spasitelji grada, a krivnju za održavanje i produbljivanje problema urbane sredine uglavnom izbjegavaju sagledati kod sebe samih; (politički) pakao su drugi – nositelji suparničke političke opcije na lokalnoj razini i obnašatelji bivše ili sadašnje državne vlasti. Svime time se znatno ograničavaju resursi za rješavanje izrazitih problema suvremenoga Splita i zanemaruje potencijalno blagotvorna moć socijalne produkcije na koju upozorava teorija urbanoga režima. Razlozi takvoga ograničavanja i zanemarivanja su mnogostruki, a vjerojatno se ponajprije tiču dominacije privatnih i klanovskih interesa nad općim interesima s jedne, te niske razine demokratske kulture (znatnoga dijela) lokalne političke elite s druge strane. S time u vezi, treba upozoriti da je nerazvijenost demokratske kulture vodećih političkih garnitura Splita (koja se izražava kroz sužene spoznajne mogućnosti i slabe upravljačke potencijale) u izrazitom nesrazmjeru s obrazovnim profilom velike većine članova tih garnitura.

Na temelju nalaza ovoga istraživanja moguće je, s određenom mjerom hipotetičnosti, iznijeti sljedeći zaključak: u sadašnjoj krizi Splita njegovi vodeći političari ne pridonose bitno rješavanju najizrazitijih problema grada; posve suprotno, analiza njihovih mišljenja i stavova upućuje na to da se gradska vlast, i to u svojim različitim izdanjima, može smatrati jednim od problema.

Literatura

- Burgess, Ernest W., Bogue, Donald J. (ur.), 1964.: *Contribution to Urban Sociology*, The Chicago University Press, Chicago and London
- Castells, Manuel, 1977.: *The Urban Question. The Marxist Approach*, E. Arnold Publishers, London
- Glazer, Nathan (ur.), 1970.: *Cities in Trouble*, Quadrangle Books, Chicago
- Burgess, E. W./ Bogue, D. J. (ur.), 1964.: *Contribution to Urban Sociology*, The University of Chicago Press, Chicago/London
- Čaldarović, Ognjen, 1985.: *Urbana sociologija. Socijalna teorija i urbano pitanje*, Globus, Zagreb
- Doksijados, Konstatinos, 1982.: *Čovek i grad*, Nolit, Beograd
- Drljača, Gojko/ Rajčić, Marina, 2001.: Split je imao Kutlu, a Zagreb sreću, *Večernji list*, Zagreb, 3. srpnja
- Edelman, Murray, 1988.: *Constructing the Political Spectacle*, University of Chicago Press, Chicago/London
- Hamel, Pierre, 1998.: Urban Politics in the 1990s: The Difficult Renewal of Local Democracy, *International Political Science Review*, (19) 2
- Herbert, D. T./ Johnston, R. J., 1976.: *Social Areas in Cities: Spatial Processes and Form*, John Wiley, London
- Izvešće o provedbi nacionalne strategije suzbijanja zlouporabe opojnih droga u Republici Hrvatskoj u 2001. i 2002. godini*, Ured za suzbijanje zlouporabe opojnih droga Vlade Republike Hrvatske, Zagreb, 2002.
- Lalić, Dražen/ Nazor, Mirjana, 1999.: *Socijalna i zdravstvena ugroženost u gradu Splitu*, (neobjavljeni tekst)
- Lemert, Edwin M., 1972.: *Human Deviance, Social Problems and Social Control*, Prentice Hall, Englewood Cliffs
- Mabileu, Albert/ Moyser, George/ Parry, Geraint/ Quantin, Patrick, 1989.: *Local Politics and Participation in Britain and France*, Cambridge University Press, Cambridge/New York/Port Chester/Melbourne/Sydney
- Mumford, Lewis, 1969.: *Grad u historiji*, Naprijed, Zagreb
- Reagan, Ronald, 1990.: *An American Life*, Simon and Schuster, New York
- Herbert, D. T./ Smith, D. M., 1989.: *Social Problems & the City*, Oxford University Press, Oxford
- Stoker, Gerry, 1998.: Theory and Urban Politics, *International Political Science Review*, (19) 2

- Stone, Clarence, 1989.: *Regime Politics. Governing Atlanta 1946-1988*, University Press of Kansas, Lawrence
- Štulhofer, Aleksandar, 2000.: *Nevidljiva ruka tranzicije. Ogledi iz ekonomske sociologije*, Hrvatsko sociološko društvo i Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb
- Udovičić, Božo, 2001.: *Moralna praznina u Hrvatskoj*, Osobna naklada, Zagreb
- Used Structured Interviewing Techniques*, United States General Accounting Office, 1991.

Dražen Lalić

*POLITICIANS AND PROBLEMS: SPLIT'S LEADING POLITICIANS ON
THE CITY'S PRESSING PROBLEMS*

Summary

Using a miscellany of multi-disciplinary theoretical approaches (primarily sociological definitions of social and urban problems and the political science theory of the urban regime) as his starting point, the author analyses the attitude of Split's leading politicians to the more recent problems of that city. His analysis is based on the findings of the research conducted in February and March of 2002 using the method of structured interview on the sample of twenty prominent local politicians. The results of the research show that the leading Split officials consider the social conditions prevailing in that city to be unfavourable and encumbered with a plethora of hardships, the most prominent among them being rampant unemployment, decay of city's industry, traffic isolation, socially disadvantaged citizens and urban devastation. The interviewed politicians mostly think that those and other problems are to a large extent caused by the state of the Croatian society or, better to say, by the key factors of social context (conversion of ownership, economic and general social crisis, Patriotic war...) of the independent Croatia. An analysis of the interviews shows how pronounced political tensions and divisions in Split are, and how they obstruct finding the solutions for the city's problems. The opinions and attitudes of the leading politicians in Split reveal, on the one hand, a considerable propensity towards an elitist, even (tendentially) authoritarian approach to the resolution of these problems, and on the other an insufficient willingness for solving the city's problems by means of co-operating with other social actors.

Key words: problems of the city, urban crisis, local politics, politicians, urban regime, urban sociology, Split, Croatia

Mailing address: Fakultet političkih znanosti, Lepušićeva 6, HR 10 000 Zagreb.